

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ЗАВАДСЬКА ОЛЬГА РОМАНІВНА

УДК 94 (477) “1921–1939”

**ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЄЗНАВЧИХ ТОВАРИСТВ
У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ (1921–1939 рр.)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Луцьк – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії ім. М. П. Ковальського Національного університету “Острозька академія” Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Атаманенко Віктор Борисович,
Національний університет „Острозька академія”,
доцент кафедри історії ім. М. П. Ковальського.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
Піскун Валентина Миколаївна,
Центр українознавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
старший науковий співробітник;

кандидат історичних наук, доцент
Шваб Анатолій Георгійович,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, доцент кафедри новітньої історії України.

Захист відбудеться-- 15 вересня 2010 р. о -13-й годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.03 у Волинському національному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Шопена, 24, ауд. 38.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30-А.

Автореферат розісланий „___” _____ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент

В. В. Надольська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах творення національної ідеї розуміння історичних явищ, зокрема, традицій, досвіду, наукової, культурної спадщини країни, що впливають на формування світогляду її громадян, є надзвичайно важливим. Краєзнавство, як невід’ємна складова процесу трансформації суспільства, виконує роль скарбниці духовного надбання народу. Воно одночасно виступає рушійною силою інтегрування українства в світовий культурний простір, тому що визначає його внесок у сферу культурних надбань людства та розвиток цивілізації загалом. Водночас, визначаючи своєрідність окремих територій, специфіку культури і регіональної свідомості населення, краєзнавчі дослідження відіграють важливу роль в умовах українського державотворення.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує вивчення процесів розгортання краєзнавчого руху в регіонах України, зокрема на Волині, потребують ґрунтовного дослідження напрями краєзнавчої роботи – музейний, туристичний, науково-дослідницький, видавничий. Етапи та специфіка створення музеїв викликають інтерес не тільки до краєзнавства, а й до музейної історіографії, яка прогнозує тенденції подальшого розвитку музеєзнавства як спеціальної історичної дисципліни. З уваги на важливу роль молоді як рушія трансформаційних змін у суспільстві, вартим уваги дослідників є вивчення особливостей про-ведення краєзнавчої роботи членами товариств серед молоді, що про-живала і навчалась на території Волинського воєводства у 1921–1939 рр. В умовах міжнародної співпраці України і Польщі спостерігається актуалізація досвіду у сфері туризму міжвоєнного періоду.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною державної “Програми розвитку краєзнавства в Україні до 2010 р.”, прийнятої III з’їздом Всеукраїнської спілки краєзнавців у 2003 р. за Указом Президента й Постановою Кабінету Міністрів України. Робота виконана в межах наукової тематики навчальних програм та планів кафедри історії імені М. П. Ковальського Національного університету “Острозька академія”.

Метою дослідження є вивчення напрямів діяльності краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства з урахуванням політичних, економічних, соціальних, культурних умов міжвоєнного періоду. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **дослідницьких завдань**:

- прослідкувати етапи становлення, організаційні підстави, охарактеризувати програмні засади, структуру краєзнавчих товариств, що діяли на зазначеній території;
- проаналізувати форми і методи, результати діяльності товариств, зокрема, участь краєзнавчих товариств у формуванні національної ідентичності українців;
- охарактеризувати специфіку роботи українських товариств у сфері краєзнавства;
- визначити особливості музейної та пам’яткоохоронної роботи краєзнавчих товариств;
- прослідкувати характерні риси організації краєзнавчого туризму у Волинському воєводстві;

– виділити особливості проведення краєзнавчої роботи членами товариств серед молоді, що проживала і навчалась на досліджуваній території;

– проаналізувати видавничу роботу краєзнавчих товариств.

Об’єктом дослідження є краєзнавчий рух як вагома складова суспільних процесів, що відбувалися на території Волинського воєводства у міжвоєнний період, а **предметом** – шляхи, форми, методи роботи краєзнавчих товариств Волинського воєводства у 1921–1939 рр.

Хронологічні рамки охоплюють 1921–1939 рр. – міжвоєнний період, що зумовлено специфікою загальноісторичних процесів, адміністративних змін, які відбувались на території Волинського воєводства у зазначений час, періодом існування Волинського воєводства.

Географічні межі охоплюють Волинське воєводство, утворене у зв’язку з адміністративною реформою, що проводилась після приєднання західноукраїнських земель до Польщі за умовами Ризького мирного договору. Центр воєводства знаходився в м. Луцьку. До складу воєводства входило 11 повітів: Володимирський, Горохівський, Дубенський, Здолбунівський, Ковельський, Костопільський, Кременецький, Луцький, Любомльський, Рівненський, Сарненський.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в українській історичній науці комплексним науковим дослідженням проблеми діяльності краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період.

У дослідженні вперше проаналізовано діяльність краєзнавчих товариств у різних напрямках: музейна та пам’яткоохоронна робота, діяльність у сфері туризму, поширення ідей краєзнавства серед волинської молоді, бібліотечна справа, видавнича робота; вказано на особливості діяльності українських товариств у краєзнавчій сфері.

Завдяки критичному аналізу виявленого фактологічного матеріалу визначено організаційну структуру функціонування краєзнавчих товариств у Волинському воєводстві у 1921–1939 рр.; уточнено час заснування відділів і підвідділів Польського краєзнавчого товариства на території воєводства, а також дати організаційних з’їздів і зібрань щодо поширення краєзнавчого руху; реконструйовано мережу музейних установ, краєзнавчих молодіжних об’єднань Волинського воєводства.

Елементом новизни є залучення до наукового обігу комплексу джерел з досліджуваної проблематики, а саме, архівних матеріалів, періодичних видань краєзнавчих товариств, вивчення яких дало змогу розкрити раніше не оприлюднені факти функціонування краєзнавчих товариств, а також умови їхньої діяльності в 1921–1939 рр.

Методи дослідження. Наукове дослідження проводилось на основі принципів об’єктивності та історизму, критики джерел і наукової літератури. Універсальним інструментарієм дослідження стали хро-нологічний та порівняльно-історичний методи аналізу подій та проце-сів, пов’язаних із виникненням, становленням і функціонуванням- краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєн-ний період. Проведення ґрунтового дослідження стало можливим завдяки поєднанню вказаних методів з ретроспективним. Важливе значення мало застосування методів:

історико-системного (для теоретичного осмислення державної політики в галузі краєзнавства та шляхів її реалізації на місцях, розгляду діяльності краєзнавчих товариств з усіма її основними рисами як єдиного цілого); функціонального (для аналізу структурних компонентів діяльності відділів товариств). Пошук та опрацювання архівних матеріалів проводилися на основі методів історичного джерелознавства: наукової евристики, класифікації та критики джерел.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що матеріал, ключові положення й висновки дисертації можуть бути використані у процесі написання узагальнюючих праць з історії культури, музейної справи, туризму України, а також при підготовці збірок документів та матеріалів, хрестоматії з історії суспільного та культурного життя Волинського воєводства.

Дослідження дає можливість використання одержаних результатів при вивченні курсу історії України міжвоєнного періоду, всесвітньої історії, волинізнавства, історичного краєзнавства. Використання досвіду діяльності краєзнавчих товариств у 1921–1939 рр. є важливим для підвищення рівня ефективності діяльності сучасних українських культурно-освітніх, туристичних організацій, товариств.

Особистий внесок здобувача. Дисертанткою опубліковано одну наукову статтю у співавторстві з науковим керівником: Завадська О. Р., Атаманенко В. Б. Музейна робота польських краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період / О. Р. Завадська, В. Б. Атаманенко // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 80-ти річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-ти річчю Волинського літературно-меморіального музею Лесі Українки, Луцьк – Колодяжне, 19–20 травня 2009 р. — Луцьк, 2009. — С. 71–79. (Особисто дисертантці належить 60%).

Апробація дослідження. Положення дисертаційної роботи пройшли апробацію шляхом обговорення на засіданнях кафедри історії імені М. П. Ковальського Національного університету “Острозька академія”. Результати дослідження були висвітлені в повідомленнях і доповідях на 11 наукових конференціях: XII Всеукраїнській науковій історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 12-й річниці незалежності України і 485-й річниці надання Ковелю магдебурзького права (м. Ковель, 23–24 жовтня 2003 р.), регіональній історико-краєзнавчій конференції “Південно-Східна Волинь у контексті давньої та середньовічної історії України” (м. Нетішин, 10–11 грудня 2004 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 75-річчю Волинського краєзнавчого музею та 55-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки (м. Луцьк – Колодяжне, 18–19 травня 2004 р.), Другій Волинській обласній науково-етнографічній конференції “Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність” (м. Луцьк, 12–13 травня 2005 р.), науковому магістерському семінарі Вроцлавського університету (м. Вроцлав, 17 травня 2005 р.), науковій конференції “Історія музейництва, пам’яткоохоронної справи, краєзнавства та туризму” (м. Острог, 3 вересня 2006 р.), IV науково-практичній, історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 780-річчю села Жидичин Ківерцівського району (м. Луцьк, 21–22 травня

2007 р.), трьох звітних наукових конференціях у Національному університеті “Острозька академія” (м. Острог, 2006–2008 рр.), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 80-ти річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-ти річчю Волинського літературно-меморіального музею Лесі Українки (Луцьк – Колодяжне, 19–20 травня 2009 р.)

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладені у п’яти статтях, опублікованих у фахових виданнях, затверджених ВАК України, та у дванадцяти статтях в інших наукових виданнях і матеріалах конференцій.

Структура дослідження зумовлена її метою та завданнями, складається зі вступу, чотирьох розділів (восьми підрозділів), висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, із них основний текст – 153, додатки – 7, список використаних джерел – 61 (559 позицій) сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, основні завдання, об'єкт і предмет, територіальні та хронологічні межі дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, форми апробації роботи.

У першому розділі – **“Історіографічні та джерелознавчі засади дослідження”** – проаналізовано джерельну базу та історіографію роботи.

Тема дослідження передбачає опрацювання робіт науковців, які у своїх дослідженнях розкрили низку питань про роль краєзнавства у вивченні історії Західної України, зокрема Волинського воєводства у 1921–1939 рр. (перший підрозділ **“Історіографія проблеми”**).

На підставі аналізу опрацьованої наукової літератури з теми усю її сукупність можна поділити на дві основні групи: українську (радянську, критичну пострадянську) та зарубіжну. Основу першої становлять опубліковані в Україні у період існування СРСР праці Є. Годованюк, В. Козлова, Н. Мілонова, Л. Пушкарьова, С. Шмідта, в яких висвітлюються основні питання історичного краєзнавства, обґрунтовано важливість вивчення історії окремого регіону крізь призму радянських історичних концепцій. До складу цієї групи входять і дослідження 1990-х рр. – початку ХХІ ст., що характеризуються різнобічними підходами до вивчення краєзнавчого руху в Україні. Другу групу складають роботи зарубіжних учених, представлені дослідженнями польських науковців (З. Запоровського, Я. Кенсіка, З. Кульчицького, Я. Прушинського, А. Соколовської). Для польської історіографії характерне вивчення розвитку краєзнавчого руху в 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства як невід'ємної частини польської історичної науки.

За тематичними блоками наявну літературу з теми можна поділити наступним чином: перший блок – загальні краєзнавчі праці, що подають інформацію про умови розвитку краєзнавчого руху в міжвоєнний період; другий – про установи, що займалися питаннями краєзнавчої роботи, і краєзнавчі товариства; третій – про музейну та етнографічну діяльність товариств; четвертий – про молодіжні краєзнавчі осередки; п'ятий – про туристичну роботу товариств; шостий – присвячений пам'яткоохоронній і археологічній діяльності товариств та їхніх осередків на місцях; сьомий – про краєзнавців і науковців, що працювали в 1921–1939 рр. у Волинському воєводстві.

Значний внесок у розкриття досліджуваної проблеми зробили історико-краєзнавчі та узагальнюючі праці Л. Баженова, М. Костриці, О. Кушпетюк, М. Манька. Регіональні краєзнавчі дослідження входять у сферу зацікавлень Г. Бондаренка, О. Бондарчука, В. Прокопчука, Я. Серкіза, П. Тронька. Узагальнюючою працею про стан розвитку краєзнавчого руху та пам'яткоохоронної справи наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. є дослідження С. Гаврилук. Питаннями функціонування українських товариств, які одним із напрямів своєї діяльності обрали поширення і популяризацію історії рідного краю, займалися Н. Кінд-Войтюк, В. Кислий, О. Михайлик, М. Кучерепа, С. Пономаренко. Важливо відзначити дослідження З. Кульчицького, в якому в хронологічній послідовності, проілюстровано становлення Польського краєзнавчого товариства (ПКТ).

Дослідженням питань теорії і практики музейництва, археологічної та етнографічної діяльності в Україні займалися такі вчені, як Р. Маньковська, А. Хведась, Г. Охріменко, О. Ошуркевич, Г. Панишко. Окремі аспекти історії видавничої справи краєзнавчих товариств висвітлено у працях І. Пащука, М. Миць.

Розвиток краєзнавчого молодіжного руху в Західній Україні і, зокрема, на Волині, аналізується у працях І. Шумського, Р. Пальчевського. Вивченню роботи Кременецького ліцею, в тому числі його працівників та вихованців, діяльності тут молодіжного краєзнавчого осередку присвятила своє дослідження Н. Оболончик.

Інформацію про умови, в яких поширювався краєзнавчий рух, розвивався туризм, можна почерпнути у роботах З. Запоровського, Я. Кенсіка, С. Віднянського, Я. Лавриненка. Проте синтетичного дослідження історії розвитку краєзнавства в Західній Україні, на Волині зокрема, в першій половині XX ст. не існує і до сьогодні.

Джерельною базою дисертації (другий підрозділ *“Джерельна база дисертації”*) послужили рукописні та друковані матеріали, що знаходяться в архівах і бібліотеках України та Польщі.

За рівнем та об'єктивністю відображення тих чи інших аспектів досліджуваної теми джерела можна поділити на такі групи: архівні матеріали міністерств, воєводських органів правління, особистих фондів дослідників 1920–1930-х рр.; праці і спогади учасників історико-краєзнавчої та пам'яткоохоронної діяльності на Волині міжвоєнного періоду; періодика. Більшій кількості джерел притаманні заідеологізовані концепції Польської держави. Проте завдяки критичному опрацюванню знайдених матеріалів вдалося почерпнути цінну інформацію з досліджуваної проблематики.

У низці архівних фондів Державного архіву Волинської області (Держархів Волинської обл.) міститься інформація з теми дисертації. Зокрема, документи ф. 46 “Уряд Волинського воєводства”, висвітлюють інформацію про діяльність польських краєзнавчих товариств; ф. 36 “Луцьке повітове староство” та ф. 158 “Магістрат м. Луцька” містять відомості з бюджету, звіти про діяльність Товариства приятелів наук, інформаційні бюлетені, ділове листування у справах туризму та інші важливі матеріали, що дозволяють реконструювати події та умови, за яких функціонували краєзнавчі товариства у Волинському воєводстві.

У фондах Держархіву Волинської обл. зберігаються документи, які ілюструють діяльність відділень “Просвіти”, “Рідної хати”, Товариства імені митрополита Петра Могили та Українського товариства імені Лесі Українки у сфері краєзнавства.

Матеріали уточнюючого характеру щодо розвитку краєзнавчого руху у міжвоєнний період знаходяться у фондах Кременецького краєзнавчого музею, а також у Державному архіві Житомирської та Тернопільської областей.

Матеріали Архіву нових актів у Варшаві, архіву Краківського воєводства, колекції державної бібліотеки у Варшаві, бібліотеки Варшавського, Краківського, Вроцлавського університетів, бібліотеки Оссолінеум у м. Вроцлав свідчать про наявність значної кількості документів, що

відкривають нові сторінки з історії поширення організованих форм краєзнавчого руху із Західної Європи на територію Польщі і підвладні їй землі.

Значну групу джерел становлять періодичні видання краєзнавчих товариств та наукові й науково-популярні праці членів товариств. Краєзнавчу періодику міжвоєнного періоду можемо поділити на таку, яка видавалася державними краєзнавчими установами, і таку, що видавалася зусиллями певних громадських організацій. До цієї групи джерел належать часописи: “Ziemia” (“Земля”), “Ziemia Wołyńska” (“Волинська земля”), “Rocznik Wołyński” (“Волинський річник”), “Przegląd krajoznawczy” (“Краєзнавчий огляд”), “Orli lot” (“Орлиний політ”), “Młody krajoznawca” (“Молодий краєзнавець”), “Nasz widnokrąg” (“Наш виднокрай”).

Інформацію з краєзнавства містять також часописи, що видавались на території Волинського воєводства, такі як: щорічник “Kalendarz Ziemi Wschodnich” (“Календар Східних земель”), місячник “Biuletyn polsko-ukraiński” (“Польсько-український бюлетень”), часопис “Biuletyn historii sztuki i kultury” (“Бюлетень історії мистецтва і культури”), збірник з’їзду делегатів краєзнавчих товариств та часопис “Roczniki historyczne” (“Історичні річники”), місячник “Życie Krzemienieckie” (“Кременецьке життя”), тижневик “Głos Wołynia” (“Голос Волині”), газета “Українська нива”.

Значний обсяг інформації з теми дослідження містять праці членів товариств. Так, у своїх дослідженнях А. Войнич, А. Прусевич, М. Орлович, Я. Фіцке, Л. Пьотрович розкривають окремі аспекти пам’яткоохоронної справи та створення музейних осередків. Поширеним явищем у міжвоєнний період було укладання збірників, присвячених певній місцевості чи установі, як, наприклад, збірник матеріалів про Кременецький ліцей і про місто Кременець загалом.

На західноукраїнських землях, які у міжвоєнний період перебували під владою Другої Речі Посполитої, і, зокрема, на території Волинського воєводства, питання краєзнавчих досліджень порушували Л. Маслов, І. Свенціцький, О. Цинкаловський та інші українські дослідники. Вивчення Волинського воєводства продовжив у виданому в 1929 р. “Путівнику по Волині” М. Орлович.

Проаналізовані джерела доповнюють одне одного й сприяють об’єктивному, комплексному та науковому розкриттю обраної для вивчення теми, дають змогу вирішити дослідницькі завдання, досягти поставленої мети.

У другому розділі – **“Гене́за діяльності краєзнавчих товариств”**, – який складається з двох підрозділів, проаналізовано організаційні підстави створення та особливості функціонування краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період.

У першому підрозділі – **“Організаційні підстави діяльності польських краєзнавчих товариств”** – подано організаційні засади формування і функціонування польських краєзнавчих товариств.

Найбільшим і найвпливовішим товариством на території Волинського воєводства було засноване в 1906 р. Польське краєзнавче товариство (ПКТ), яке відновило свою роботу у 1921 р. Підвідділи товариства діяли у Луцьку (1927–1939 рр.), Острозі (1933–1939 рр.), Дубні (1938–1939 рр.), Костополі (1938–1939 рр.), Рівному (1927–1939 рр.). Краєзнавчою роботою у 1921–1939 рр. також займалися Волинське товариство краєзнавців і опіки над пам’ятками старовини, створене у 1927 р. в

м. Луцьку, та його відділення в Острозі, Дубні, Володимирі-Волинському, Ковелі, Рівному й інших населених пунктах воєводства (в 1933 р. увійшло до складу ПКТ), а також Волинське товариство приятелів наук (створене 1935 р.).

Щодо організаційних питань, що стосувались розподілу компетенції між товариствами, то у 1928 р. було створено Союз польських краєзнавчих товариств і ухвалено спільну резолюцію, яка включила положення про необхідність проведення уніфікації туристичних і краєзнавчих товариств. У тому ж році було підтримано рішення з'їзду Союзу польських краєзнавчих товариств і організовано Державну туристичну раду.

До характерних ознак діяльності товариств, які одним із завдань своєї роботи визначали краєзнавчий напрям, належали: участь у вивченні різноманітних проблем минулого регіону спочатку практично лише польських дослідників та залучення згодом до цього процесу представників української спільноти; вузька спеціалізація дослідників і водночас поєднання місцевими краєзнавцями при вивченні краю різних галузей історії; певне суперництво між загальнопольськими науковими закладами та місцевими краєзнавчими товариствами, які користувалися повною підтримкою держави, за сфери впливу при вивченні регіону та ін.

Робота товариств відзначалась організованістю, системністю, впливовістю. Значну роль у зростанні впливу польських краєзнавчих товариств відігравав той фактор, що головним завданням, яке ставили перед собою ці товариства, було поширення національної польської ідеї. Відповідно, добре підготовленим чиновницьким апаратом створювалися всі умови, необхідні для належного виконання державної програми з поширення польської культури, історії. Варто також врахувати, що створенню мережі краєзнавчих товариств і установ на території Волинського воєводства сприяла відпрацьована попередньо на власне польській території схема організації краєзнавчої роботи, що підкріплювалась набутим досвідом, нововведеннями в методичній роботі, запозиченими з-за кордону, і, звичайно ж, підтримка у фінансуванні з боку держави. Ще одним фактором успішного розвитку краєзнавства на території Волинського воєводства у міжвоєнний період була надзвичайна активність польської інтелігенції.

У другому підрозділі – *“Особливості функціонування українських то-вариств у сфері краєзнавства”* – наголошено на ролі українських то-вариств у поширенні краєзнавчого руху на території Волинського воє-водства у міжвоєнний період, зокрема діяльності “Просвіти” і “Рідної хати”.

Незважаючи на несприятливі для української інтелігенції умови, які існували у Волинському воєводстві, а саме політику колонізації, що підтверджувалася численними масовими акціями польських урядовців спочатку щодо обмеження, а пізніше і заборони діяльності українських товариств, вони все-таки продовжували роботу, займаючись реалізацією свого основного завдання – пробудження національної свідомості, підтримання інтересу до української історії, культури. Хоча результати не завжди виправдовували зусилля і члени українських товариств у досліджуваний період не могли відкрито претендувати на отримання належних умов та засобів для проведення краєзнавчої

чи туристичної роботи, проте вони намагалися покращити становище української науки і культури. Поставленої мети члени товариств досягали шляхом проведення лекційних курсів і зустрічей-обговорень з української історії та культури, організації молоді на проведення творчих театральних вечорів, святкувань з нагоди ювілеїв видатних українців, поширення краєзнавчих знань у шкільних, гімназійних гуртках. Саме завдяки діяльності українських товариств належного рівня розвитку набув такий вид краєзнавства, як літературний, реалізуючись через поширення народно-педагогічних, культурних традицій української нації.

У третьому розділі – **“Пізнавально-виховний напрям”**, – який складається з двох підрозділів, проаналізовано музейну, пам’яткоохоронну і туристичну роботу членів краєзнавчих товариств. Пожвавленню історико-краєзнавчого вивчення Волині і проведенню більш активної музейної й туристичної роботи сприяло створення наприкінці 1920-х – у першій половині 1930-х рр. осередків такої діяльності. Ними стали науково-громадські товариства і музеї.

У першому підрозділі – **“Музейна та пам’яткоохоронна робота”** – охарактеризовано особливості проведення музейної та пам’яткоохоронної діяльності членами краєзнавчих товариств.

У 1921–1939 рр. питаннями музейного будівництва в Польщі займалася Головна Рада ПКТ. У 1929 р. при ПКТ було створено музейну секцію. У тому ж році було організовано Союз польських музеїв. Краєзнавчим органом міжвоєнного періоду у Волинському воєводстві став Волинський відділ ПКТ. До його складу входили секції (комісії), утворені відповідно до напрямів роботи. Музейна комісія займалася координацією краєзнавчої роботи на місцях, створенням регіональних осередків – краєзнавчих музеїв.

Музейна робота здійснювалась у низці установ: відкритому у 1929 р. Волинському музеї, який був створений на базі існуючого з 1919 р., Дубенському (1934–1939 рр.), Музеї Кременецької землі ім. доктора Віллібальда Бессера (1937–1939 рр.), Господарському музеї Волині, відкритому в м. Рівне 1936 р. (виник на базі існуючого з 1906 р.), Острозькому (1921–1939 рр.), що виник на базі існуючого з 1910 р. давньосховища.

Музейна робота у 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства проводилась у кількох напрямках, а саме: організація регіональних музеїв, створення експозицій, проведення екскурсій, здійснення пам’яткоохоронної діяльності та археологічних розкопок.

Загалом музейна справа розвивалась в межах польських краєзнавчих-товариств, що зумовлювалося політичною ситуацією на окресленій території. В її розвитку можемо виділити два етапи. Зокрема, перший, що розпочався з 20-х рр. XX ст. і тривав до початку 30-х рр. XX ст. Він характеризувався процесом відновлення музейної роботи, становлення перших її організаційних моментів. Другий — тривав з середини 30-х рр. XX ст. до 1939 р. До основних ознак цього етапу відносимо заходи щодо остаточної організації музейної справи, створення мережі місцевих установ, що займалися питаннями поширення краєзнавчого руху серед населення і затвердження документів щодо фінансової підтримки музеїв на державному рівні та планів щодо перспектив розвитку музеїв.

У другому підрозділі – *“Організація краєзнавчого туризму”* – розкрито основні аспекти туристичного напрямку діяльності товариств.

З історико-краєзнавчим вивченням Волині тісно пов’язувалася й краєзнавчо-туристична діяльність, якою займалася створена у 1925 р. Воєводська туристична комісія. Туристично-краєзнавчу роботу на Волині підтримував уряд та інші державні установи Польщі з метою демонстрації регіону як невіддільної частини Польської держави. Організацією туризму займалися краєзнавчі товариства та їхні представництва на місцях. Волинське воєводське управління організовувало заходи щодо популяризації території краю і відвідання його мешканцями Польської держави.

Варто зазначити, що апогей розвитку туризму в Польщі припав на другу половину 20-х рр. ХХ ст., чому сприяло проведення низки організаційних заходів. Поширення туризму проводилося в кількох напрямках: проведення з’їздів, конференцій, засідань секцій, організація курсів у сфері туризму.

До причин, що перешкоджали поширенню і розвитку туризму на території Волинського воєводства, можемо віднести незадовільний стан доріг, готелів та місць відпочинку. Труднощі при переміщенні подорожуючих викликав прикордонний статус території, що передбачав дотримання спеціальних умов для її відвідування. Проте головною причиною слід вважати незацікавленість місцевого населення даною справою. Варто зауважити, що готельна справа, особливо в невеликих містах і містечках, залишалася в руках євреїв. У Луцьку, Кременці, Острозі, Рівному готелі перебували у задовільному стані.

Четвертий розділ – *“Освітньо-науковий напрям”* – складається з двох підрозділів, у яких розкрито питання поширення краєзнавства у молодіжних колах та видавнича робота членів краєзнавчих товариств.

У першому підрозділі – *“Поширення ідей краєзнавства серед молоді”* – подано результати діяльності молоді у краєзнавчій сфері. Роботу мережі молодіжних об’єднань координувало Волинське відділення ПКТ. Самостійних польських молодіжних краєзнавчих організацій на теренах Волинського воєводства у міжвоєнний період не існувало. Всі осередки засновувались як відділення ПКТ, центр якого знаходився у м. Варшаві. Свою діяльність вони проводили згідно зі статутом вищеназваної організації і діяли як підсекції краєзнавчих відділів ПКТ. Їхня організаційна і виховна діяльність регламентувалася законодавчими актами, а вони самі перебували під постійним контролем адміністративних структур Польщі, які не допускали навіть найменших порушень. Молодіжні об’єднання були виразниками інтересів польської влади. Молодіжні гуртки, кола, об’єднання формувались при навчальних закладах, школах, гімназіях, як, наприклад, гурток шкільної молоді в Острозі, Краєзнавче коло Кременецького ліцею ім. В. Бессера.

Політична доктрина 1920–1930-х рр., що включала перспективу залучення українців до громадської й державної діяльності в Польщі з метою їхньої асиміляції, позначилась на розвитку українського молодіжного руху на зазначеній території. 1921–1927 рр. характеризувалися діяльністю молодіжних товариств загальнопольського значення, українська ж молодь гуртувалась навколо

поміркованих у своїй діяльності “Просвіти” або інших національних товариств. З другої половини 1930-х рр. частина молоді розчарувалась в методах діяльності польських краєзнавчих товариств і відійшла від активної роботи.

Краєзнавчий напрям роботи розвивався у спортивних молодіжних організаціях. Проте їхній вплив був незначним і часто всебічно контролювався польською владою, що виразно прослідковується у діяльності “Пласту”. У 1928–1935 рр. відбулася зміна урядової політики та ліквідація національних товариств і їхніх молодіжних відгалужень, що зумовило активізацію та політизацію молоді. Цей період характеризувався створенням за сприяння влади змішаних україно-польських молодіжних організацій та переходом української молоді до нелегальних засобів боротьби за збереження національної приналежності.

У другому підрозділі – *“Видавнича робота”* – досліджено видання польських краєзнавчих товариств і їхніх відділів на території Волинського воєводства у 1921–1939 рр., таких як “Календар Східних земель” (“Kalendarz Ziem Wschodnich”), “Наш виднокрай” (“Nasz widnokrąg”), “Орлиний політ” (“Orli lot”), “Річник розвитку Східних земель” (“Rocznik rozwoju Ziem Wschodnich”), “Волинський річник” (“Rocznik Wołyński”), “Земля” (“Ziemia”), “Земля Волинська” (“Ziemia Wołyńska”).

Видання часописів здійснювалося з перервами у зв’язку з фінансовими труднощами і недостатньою кількістю поданих до друку статей. Крім того, подані матеріали не завжди відповідали вимогам видань і їх часто повертали на доопрацювання авторам або не включали до часописів. Зміст надрукованих статей мав пропольський характер. Зокрема, висвітлювались теми, що стосувались підтримки польської державної лінії, позитивне схвалення мали статті, присвячені діяльності видатних польських діячів, які тим чи іншим чином сприяли розбудові Польської держави. Випуск часописів здійснювався частково за державний кошт, але в більшості випадків фінансувався за рахунок коштів членів товариств. Проте незважаючи на недостатнє фінансування з боку державних органів, видавнича робота проводилася на всіх рівнях: починалася з центру, тобто Польського краєзнавчого товариства, і завершувалася на місцях.

Результати проведеного дослідження узагальнено у **висновках**. У дисертації наведено нове вирішення наукової проблеми, що знайшло свій вияв у вивченні науково-концептуального доробку та досвіду діяльності краєзнавчих товариств у Волинському воєводстві у період з 1921 по 1939 рр.

Відновлення краєзнавчої роботи і діяльності краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у 1921–1939 рр. відбувалось поетапно, з урахуванням політичних, економічних, соціальних, культурних особливостей і змін, що мали місце в досліджуваному регіоні.

Перший етап розпочався після закінчення Першої світової війни і тривав до кінця 20-х рр. ХХ ст. Він характеризувався продовженням розпочатих наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. дій щодо організації краєзнавчого руху, наданням йому окреслених форм, структурованості й чіткості в напрямках роботи, які були перервані воєнними діями Першої світової війни. Характерним явищем стало відродження місцевих краєзнавчих центрів, установ, товариств, які в довоєнний час діяли на

території Західної України як православні братства, церковно-археологічні товариства, музейні заклади. На основі їхніх напрацювань та запозичення західноєвропейського досвіду, польських наукових традицій відновлювалася робота товариств на території Волинського воєводства.

Другий етап розвитку (початок 30-х рр. XX ст. – 1939 р.) характеризувався розширенням діапазону краєзнавчої, пам'ятко-охо-ронної роботи у всіх напрямках, заснуванням осередків краєзнавчої роботи в повітах воєводства – відділів і підвідділів краєзнавчих товариств, а також активізацією співпраці з краєзнавчими центрами Європи. Основну нормативну базу для створення організацій краєзнавчого і туристичного характеру становили постанови та статuti організацій, що були затверджені на краєзнавчих з'їздах у Кракові й Варшаві.

Товариства працювали за двома головними напрямками – краєзнавчим і туристичним. Складовими частинами краєзнавчого напрямку були: централізація діяльності польських краєзнавчих товариств, створення їхніх регіональних відділів, інтенсифікація наукових досліджень, заснування музеїв та бібліотек, організація шкільних спілок молодих краєзнавців, видання краєзнавчих часописів, популяризаторська робота, що здійснювалася шляхом читання лекцій з історії краю.

Важливими краєзнавчими осередками культурного життя населення Волинського воєводства стали музеї. Поряд з культурно-освітньою роботою працівники музеїв активно вивчали минуле краю, а саме, чітко прослідковувалась тенденція до пошуку спільного в історії українського і польського народів. Планомірно здійснювались археологічні та фольклорно-етнографічні експедиції, які характеризувалися чітким дотриманням головного курсу державної політики Польщі. У досліджуваний період на музеї покладалися також функції охорони пам'яток старовини.

У реалізації головних завдань польського краєзнавчого руху особливою активністю відзначалася молодь. Завдяки чіткій організації праці молодіжних краєзнавчих осередків відбувалося поглиблене вивчення історичної спадщини Волині, дослідження її природних ресурсів, культурних надбань. Важливою ознакою їхньої діяльності була політична спрямованість проведеної роботи.

Значний внесок у розвиток краєзнавчого руху міжвоєнного періоду зробили члени краєзнавчих товариств шляхом проведення науково-дослідницької та видавничої роботи. На сторінках періодичних видань друкувалися матеріали з історії та культури, публікувалися результати туристичних мандрівок, археологічних розкопок, які й сьогодні становлять історичну цінність, даючи можливість розкрити маловідомі сторінки буття нашого народу.

У туристичному напрямі члени товариств працювали над прокладенням нових туристичних маршрутів, усуненням недоліків у готельній справі, відкриттям літніх та оздоровчих таборів. Туристична діяльність відзначалася організованістю, продуманістю і послідовністю дій. Проте недостатність фінансування даної справи з боку держави давалася взнаки. Незацікавленість місцевих жителів у розвитку туристичної інфраструктури на території їхнього проживання сповільнювала, а часто й утруднювала роботу членів товариств.

Надзвичайно важливу роль у розвитку краєзнавчого руху на території Волинського воєводства у міжвоєнний період відіграли українські товариства. Члени цих товариств головним своїм завданням

вбачали підтримання інтересу до української історії, культури. Вони розвивали переважно літературний напрям краєзнавства, оскільки на відміну від польських товариств не мали належних умов та засобів для проведення краєзнавчої й туристичної роботи.

Краєзнавчі товариства відіграли помітну роль у громадському, політичному, культурному житті як Польщі, так і українських земель, що входили до складу Польської держави в період між Першою та Другою світовими війнами. Члени товариств на території воєводства проводили дослідження у різних галузях наук, що давало основу для обґрунтування нероздільності історичного розвитку польського й українського народів при утвердженні провідної ролі польського чинника. Надаючи перевагу молоді, формуючи наукові кола, краєзнавчі товариства виховували відданих Польській державі громадян. Досліджуючи край, члени товариств збирали матеріал, який мав довести одвічну територіальну й етнічну належність Волинського воєводства до Другої Речі Посполитої.

Незважаючи на постійну зміну політичної ситуації, краєзнавчий рух набував нових ознак і розвивався, поєднуючи закладені в попередні десятиліття традиції та нововведення, набуті завдяки європейському впливові. Плідна робота членів товариств дозволила накопичити значні матеріали, які не втратили свого значення в сучасних умовах і можуть бути використані у дослідницькій і виховній роботі.

Основні положення дисертації висвітлені у наукових фахових виданнях:

1. Завадська О. Р. Діяльність музеїв на території Волинського воєводства в 1918–1939 рр. / О. Р. Завадська // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки. – Острог, 2006. – Вип. 6. – С. 231–243.

2. Завадська О. Р. Поширення ідей краєзнавчого руху серед волинської молоді у 1921–1939 рр. / О. Р. Завадська // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки. – Острог, 2007. – Вип. 8. – С. 255–271.

3. Завадська О. Р. Діяльність краєзнавчих товариств у сфері туризму в 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства / О. Р. Завадська // Зб. наук.-метод. матеріалів і наук. ст. іст. ф-ту. – Луцьк : РВВ “Вежа” ВНУ імені Лесі Українки, 2007. – Вип. 12. – С. 87–95.

4. Завадська О. Р. Організаційні підстави діяльності польських краєзнавчих і туристичних товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період / О. Р. Завадська // Український історичний збірник. – К. : Інститут історії України НАН України, 2007. – Вип. 10. – С. 158–167.

5. Завадська О. Р. Видавнича робота польських краєзнавчих товариств Волинського воєводства у міжвоєнний період / О. Р. Завадська // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки. – Острог, 2008. – Вип. 10. – С. 410–423.

В інших наукових виданнях та матеріалах наукових конференцій:-

1. Завадська О. Р. Йосип Владиславович Новицький – дослідник Острожчини / О. Р. Завадська // Національний університет “Острозька академія”. Записки наукового товариства ім. О. Оглоблина. – Острог, 2002. – Т. 1 – С. 26–32.
2. Завадська О. Р. Штрихи з історії Острозького краєзнавчого музею в період з 1919 по 1922 рр. / О. Р. Завадська // Національний університет “Острозька академія”. Студентські наукові записки. – Острог, 2002. – Т. III. – С. 36–44.
3. Завадська О. Р. Історія Братства ім. кн. Острозьких у розвідках дослідників / О. Р. Завадська // Національний університет “Острозька академія”. Записки наукового товариства ім. О. Оглоблина. – Острог, 2003. – Вип. II. – С. 21–26.
4. Завадська О. Р. Розвиток краєзнавчого руху в Острозі в 1921–1939 рр. / О. Р. Завадська // Матеріали XII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 12-й річниці незалежності України і 485-й річниці надання Ковелю магдебурзького права. “Минуле і сучасне Волині і Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині”, м. Ковель, 23–24 жовтня 2003 р. – Луцьк, 2003. – С. 20–22.
5. Завадська О. Р. Організація музейної справи на Волині в міжвоєнний період / О. Р. Завадська // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. – Нетішин, 2003–2004. – С. 261–268.
6. Завадська О. Р. Сторінками історії Острозького краєзнавчого музею в період з 1919 по 1920 рр. / О. Р. Завадська // Острозький краєзнавчий збірник. Державний історико-культурний заповідник м. Острога. Наукове краєзнавче товариство “Спадщина”. – Острог, 2004. – Вип. 1. – С. 42–44.
7. Завадська О. Р. Зі щоденника Йосипа Владиславовича Новицького / О. Р. Завадська // Острозький краєзнавчий збірник. Державний історико-культурний заповідник м. Острога. Наукове краєзнавче товариство “Спадщина”. – Острог, 2004. – Вип. 1. – С. 39–41.
8. Завадська О. Р. Журнал “Orli lot” як джерело вивчення молодіжного краєзнавчого руху на Волині в 1921–1939 рр./ О. Р. Завадська // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Волинського краєзнавчого музею та 55-річчю Колодяжненського літературно-меморіального музею імені Лесі Українки. Луцьк – Колодяжне, 18–19 травня 2004 р. – Луцьк, 2004. – Вип. 3. – С. 316–318.
9. Завадська О. Р. Формування музейних колекцій на Волині в міжвоєнний період / О. Р. Завадська // Матеріали Другої Волинської обласної науково-етнографічної конференції “Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність”, м. Луцьк, 12–13 травня. – Луцьк, 2005. – Вип. 15. – С. 47–51.
10. Завадська О. Р. Напрямки краєзнавчої діяльності на Острожчині в 1918– 1939 рр. / О. Р. Завадська // Науковий збірник. Історія музейництва та пам’яткоохоронної справи в Острозі і на Волині. – Острог, 2006. – Вип. 1. – С. 26–37.
11. Завадська О. Р. Туризм як один із напрямків діяльності краєзнавчих товариств у 1921–1939 рр. на території Волинського воєводства / О. Р. Завадська // Матеріали IV науково-практичної, історико-

краєзнавчої конференції, присвяченої 780-ти річчю села Жидичин Ківерцівського району “Історія і сучасність Волині. Жидичин крізь віки”, с. Жидичин, 21–22 травня 2007 р. – Луцьк, 2007. – С. 82–89.

12. Завадська О. Р., Атаманенко В. Б. Музейна робота польських краєзнавчих товариств на території Волинського воєводства у міжвоєнний період / О. Р. Завадська, В. Б. Атаманенко // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 80-ти річчю Волинського краєзнавчого музею та 60-ти річчю Волинського літературно-меморіального музею Лесі Українки, Луцьк – Колодяжне, 19–20 травня 2009 р. — Луцьк, 2009. – С. 71–79. (Особисто дисертантці належить 60%).

АНОТАЦІЯ

Завадська О. Р. Діяльність краєзнавчих товариств у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2010.

У дисертації розглянуто діяльність краєзнавчих товариств у Волинському воєводстві у міжвоєнний період; виділено основні напрями їхньої роботи, зокрема, музейний, пам’яткоохоронний, видавничий, туристичний і роботу з молоддю. Прослідковано етапи становлення, організаційні підстави, охарактеризовано програмні засади, структуру краєзнавчих товариств. Проаналізовано форми і методи, наслідки діяльності товариств, зокрема, участь краєзнавчих товариств у формуванні національної ідентичності українців. У дослідженні визначено результати музейної та пам’яткоохоронної роботи краєзнавчих товариств, а також прослідковано специфіку організації краєзнавчого туризму у Волинському воєводстві і виділено особливості проведення краєзнавчої роботи членами товариств серед молоді, що проживала і навчалась на досліджуваній території, окреслено результати видавничої роботи краєзнавчих товариств.

Ключові слова: краєзнавче товариство, Волинське воєводство, музей, туризм, краєзнавчий рух, періодичні видання, міжвоєнний період.

АННОТАЦИЯ

Завадская О. Р. Деятельность краеведческих обществ в Волынском воеводстве (1921—1939 гг.) – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Волынский национальный университет имени Леси Украинки. – Луцк, 2010.

В диссертации представлены результаты исследования деятельности краеведческих обществ в Волынском воеводстве. В деятельности краеведческих обществ исследуемого периода выделено два

этапа. Первый этап начался после окончания Первой мировой войны и длился до конца 20-х гг. XX с.? Он характеризовался развертыванием начатых в конце XIX ст. – в начале XX ст. мероприятий по организации краеведческого движения, придания ему организованных форм, структурированности и четкости в направлениях работы, возобновлением работы краеведческих обществ, деятельность которых была прервана военными действиями Первой мировой войны.

Второй этап развития краеведческого движения (начало 30-х гг. XX ст. до начала Второй мировой войны) характеризовался расширением проблематики краеведческой, памятноохранной работы, формированием сети отделений краеведческих обществ, созданием краеведческих ячеек в уездах воеводства, а также активизацией сотрудничества с краеведческими центрами.

Установлено высокую результативность деятельности на территории Волынского воеводства в 1921–1939 гг. краеведческих молодежных секций в составе краеведческих обществ, которые занимались реализацией главных заданий польского краеведческого движения, отмечено четкую организацию их труда, что способствовало углубленному изучению исторического наследия Волыни, исследованию ее природных ресурсов, культурных достижений. Обращается внимание на политическую направленность проведенной работы – полонизацию общественного мнения.

Значительный вклад в развитие краеведческого движения междувоенного периода внесли члены краеведческих обществ, проводившие активную научно-исследовательскую и издательскую работу. На страницах периодических изданий печатались материалы из истории и культуры региона, раскрывающие малоизвестные страницы прошлого украинского и польского народа, публиковались результаты туристических путешествий, археологических раскопок. Большинство из них представляет научную ценность и для современных исследователей.

В диссертации отмечено важную роль украинских обществ в распространении краеведческого движения на территории Волынского воеводства в 1921–1939 гг. Украинские общества занимались реализацией своего основного задания – пробуждение национального сознания, поддержание интереса к украинской истории, культуре. Несмотря на то, что члены украинских обществ не могли открыто претендовать на создание надлежащих условий для проведения краеведческой или туристической работы, они пытались улучшить положение украинской науки и культуры. Поставленная цель достигалась с помощью проведения лекционных курсов и встреч-обсуждений по украинской истории и культуре, организации молодежи на проведение творческих театральных вечеров, празднований по случаю юбилеев выдающихся украинцев, распространения краеведческих знаний в школьных, гимназических кружках. Украинские общества развивали в первую очередь литературное краеведение, распространяя народно-педагогические, культурные традиции украинской нации.

Работа польских обществ отличалась организованностью, системностью, влиятельностью. Значительную роль в усилении влияния польских краеведческих обществ играл тот фактор, что главным заданием, которое ставили перед собой эти общества, было распространение национальной польской идеи. Соответственно, хорошо подготовленным чиновничьим аппаратом создавались все

необходимые условия для надлежащего выполнения государственной программы распространения польской культуры, истории. Созданию сети польских краеведческих обществ и учреждений на территории Волынского воеводства способствовала отработанная предварительно на собственной польской территории схема организации краеведческой работы, подкреплявшаяся выработанным опытом, нововведениями в методической работе и поддержкой в финансировании со стороны государства. Еще одним фактором успешного развития краеведения на территории Волынского воеводства была активность польской интеллигенции.

Несмотря на постоянную смену политической ситуации в 1921—1939 гг., краеведческое движение на территории Волынского воеводства развивалось, совмещая наработанный в предыдущие годы опыт работы и нововведения из Западной Европы.

Ключевые слова: краеведческое общество, Волынское воеводство, музей, туризм, краеведческое движение, периодические издания, междувоенный период.

ANNOTATION

Zavadzka O. R. The activity of local history societies in Volyn province (1921–1939). – Manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of history in speciality 07.00.01 – history of Ukraine. – Lesya Ukrainka Volyn National University. – Lutsk, 2010.

The Thesis examines the activities of local history societies in Volyn province during the interwar period. The main directions of their work, specifically, museum, monuments protection, editorial, tourist and work with youths people were distinguished. Formation stages and organization grounds were investigated; programme principles and structure of local history societies were characterized. Forms, methods and consequences of local history societies activity, specifically, local history societies participation in the formation of Ukrainians national identity were analyzed. The results of museum and monuments protection activity of local history societies are determined in the investigation. The specificity of local history societies tourism organization in Volyn province were investigated. The peculiarities of regional ethnography works carried out by the members of the society among youth that lived and studied on the territory under investigation were distinguished. The results of editorial work of local history societies were described.

Key words: local history societies, Volyn province, local history movement, museum, tourism, periodicals, interwar period.

Підписано до друку 9.08.2010. Формат 60х84/16.

Гарнітура “TimesNewRomanCyr”.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Умовн. друк. арк. 1,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 58.

Видавництво Національного університету “Острозька академія”

Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ №1 від 8 серпня 2000 року.